

voren wordt gebracht, is dat de erie niet meer wetenschappelijk antwoord zou zijn. Als eerste argument wordt daarvoor aan-gevoerd dat de beschrijving werkt met een kunstmatige tijd-grens. Alleen gebouwen van vóór 1850, die beschermd zijn, komen voor een plaatsje in de beschrijving in aanmerking. Het tweede argument is dat niet alle gebouwen uit de inventarisatie worden beschreven en dat deze keuze niet wordt gemotiveerd. Op zich ook een juiste opmer-king maar niet relevant. Wetens-chap is niets meer en niets min-der dan systematisch, logisch en controleerbaar werken en hoe-wel de keuze voor de te be-schrijven objecten en de uitge-breedheid daarvan niet wordt verklaard, voldoen de delen die de afgelopen jaren verschenen zijn ieder op zich wel aan die norm.

Hiertoe behoren zeker de in 1983 verschenen delen „De Dongeradelen”, „Zuid-Lim-burg; Vaals, Wittem en Slenaken” en „Het Rijk van Nijme-gen; Oostelijk gedeelte en De Duffelt”. Voor al deze delen geldt dat ze uitstekend verzorgd zijn. Niet alleen qua boek zijn het bijzondere exemplaren, maar ook op de inhoud valt weinig aan te merken. Helder gestructureerd naar onderdelen en per onderdeel, waarbij foto's, tekeningen en kaarten de tekst waar nodig goed ondersteunen. Verder zijn de beschrijvingen niet meer helemaal tot de be-schermden monumenten beperkt en aangezien het de auteurs is toegestaan bepaalde onderwer-pen nader uit te werken is een levendig verslag het resultaat.

Niet goedkoop

Het zijn geen goedkope boeken. In de eerste plaats wordt aan elk deel vele jaren gewerkt. Het ma-teriaal wordt verzameld, be-werkt en publikatiegereed ge-maakt. De meeste illustraties worden speciaal voor de uitgave vervaardigd. De Staatsuitgeverij zorgt verder voor een uitstekende presentatie. Niettemin worden de delen voor meestal rond de f 90,- aangeboden. Een relatief lage prijs, maar nog al-tijd gemiddeld twee tot drie maal zo duur als andere boeken over monumenten. Die „andere” boeken zijn echter gericht op een breed publiek en vaak bedoeld als „plaatjesboek” voor in de kast. De doelgroep van de „Geïllustreerde beschrijving” is veel beperkter en zal dat – ge-

zien de prijs – ook wel blijven. Kunsthistorici, architecten, bi-bliotheeken, enige verzamelaars en mensen uit de beschreven streek of stad zullen interesse to-nen voor deze publikaties. Daarom is de oplage beperkt gehouden. Het is duidelijk dat de verspreiding van de kennis en het rendement van het werk niet groot maakt. Dat is jam-mer, maar mag op zich geen reden zijn om de publikatie te sta-ken of de kwaliteit te verminde-ren. Veeleer moet worden ge-zocht naar doelgerichte publika-ties van onderdelen of samen-vattingen, waardoor dat rende-ment kan worden verhoogd.

Een van de aanbevelingen van het eind 1983 verschenen onderzoek naar de toeristisch-economische betekenis van mo-numenten en musea in Neder-land sluit hier goed bij aan.² Uit deze studie blijkt namelijk dat er weliswaar veel informatie be-schikbaar is over monumenten, maar dat deze niet is afgestemd op het gebruik. Een omwerken van het beschikbare materiaal verzameld voor de geïllustreerde beschrijving en vooral een streeksgewijze presentatie van op te onderscheiden doelgroepen afgestemde informatie zou in een behoefte voorzien.

Verder moet ook worden bedacht, dat niet iedereen heel Nederland kan of wil afreizen om alles te bezichtigen en dat veel onderdelen van monumenten onzichtbaar blijven. We moeten daarbij denken aan inte-rieurs, binnenplaatsen en „weg-gerestoreerde” onderdelen.

Geld uitgeven aan docu-mentatie is in dit licht bezien dan ook heel nuttig en de kosten die een en ander nu met zich mee brengt is in wezen zeer gering als we dat vergelijken met de vele miljoenen subsidiegel-den, die worden besteed aan restauraties.

De „Geïllustreerde be-schrijving” zou een aanzet kun-nen zijn voor niet alleen publi-katie, maar ook tentoonstellin-gen, archief en studie. In wezen vergelijkbaar met de Stichting Historisch Boerderijonderzoek in Arnhem, maar dan voor alle monumenten. ■

Noten:

1. Zie o.a. A. van Leeuwen; Een visioen van glorievolle monu-menten, bulletin-KNOB, nr. 5, 1983.
2. NRIT; Erfgoed: toeristisch goed; een onderzoek naar de toeristisch-economische betekenis van monumenten en musea in Neder-land, november 1983.

boeken

Monumenten-wijzer

Een nieuwe loot aan deze boom betreft de eind 1983 verschenen „Monumentenwijzer” van S. de Vries. De opzet van de schrijver is gelijksoortige zaken bij elkaar te presenteren, „zodat er wat overzichtelijkheid ontstaat in het artistiek cultureel en historisch erfgoed van Nederland”.

In het 120 pagina's tellende boek komen maar liefst vijftig uiteenlopende onderwerpen aan bod. Variërend van kloosters en doopvonten, schepjes in kerken tot hofjes, industriële archeologie en stations. Per onderwerp steevast een kaartje van Neder-land met daarop enige namen van steden waar een bekend voorbeeld van het voorwerp te vinden is, een tiental regels tekst en drie tot vier foto's.

Zoals de auteur in zijn voorwoord zelf al zegt is er van een complete inventarisatie geen sprake. Terecht verwijst hij de meer geïnteresseerde toerist in eigen land naar het kunstreis-boek.

De „Monumentenwijzer” geeft – ondanks zijn oppervlak-kigheid – voor drie tientjes een aardig beeld van ons uiteenlo-pende monumentenbezit. Bo-vendien is het een goed ver-zorgd boekwerk, waarmee in ieder geval onverwacht bezoek enige tijd aangenaam bezig ge-houden kan worden.

drs.ir. A. Dreimuller

Monumentenwijzer: wegwijz in de doolhof van monumenten; drs. S. de Vries; Uitgeverij De Walburg Pers, Zutphen, 120 pagina's, ruim 200 illus-traties. Prijs: f 29,50.

Sterck en weldoortimmert

Een meer gedegen werk is – zoals de titel al suggereert – „Sterck en weldoortimmert”, samengesteld door P. Jongens, J. Uittenhout en L. Vroom (Uit-geverij De Vrieseborch). Deze uitgave is verschenen naar aan-leiding van het 25-jarig bestaan van het gemeentelijk bureau Monumentenzorg van de ge-meente Haarlem. Niet alleen qua aanleiding, maar ook wat

betreft de inhoud en de opzet kan worden verwezen naar ver-gelijkbare publikaties in het re-cente verleden zoals „Zorg om het stadsbeeld” (25 jaar Stich-ting Wijnhuisfonds Zutphen) en „25 jaar Stadsherstel Amster-dam” (R&O 82/11).

„Sterck en weldoortim-mert” lijkt kwalitatief het meeste op deze laatste jubileumuitgave. Ook nu wordt uitvoerig inge-gaan op een aantal (zestig) res-tauraties, uitgevoerd in de perio-de van 1956 tot 1981. In Haar-lem worden de activiteiten op het gebied van de monumenten-zorg jaarlijks gepubliceerd in de jaarboeken van de vereniging „Haarlem”. Bij de bespreking van de restauraties hebben de auteurs zich hierop gebaseerd, deze opnieuw bewerkt en aange-vuld met archiefgegevens die nog niet eerder zijn gepubli-ceerd. Verder zijn alle beschre-ven restauraties overvloedig geïl-lustreerd, zodat een goed inzicht wordt gegeven in elke afzonder-lijke restauratie inclusief het af-wegingsproces. Daardoor is de publikatie ook interessant voor mensen die niet in Haarlem wo-nen of werken. Bovendien zijn de restauraties chronologisch be-handeld, waardoor de lezer een indruk krijgt van de ontwikke-ling van de restauratiefilosofie.

Bestaat eerst de neiging – ook in Haarlem – om zoveel mogelijk te reconstrueren, aan het begin van de verslagperiode worden al veranderingen uit de achttiende eeuw, maar nog niet die uit de negentiende geaccep-teerd; 25 jaar later wel. In die zin wijkt het anders gaan den-ken over restauraties niet af van de rest van Nederland.

Hoewel Haarlem met zijn 1000 monumenten behoort tot de grotere monumentensteden, is deze publikatie een bewijs voor de kwaliteit van een ge-meentelijke monumentenzorg. Het voorwoord van Corneille F. Janssen breekt dan ook terecht een lans voor het gevoerde ge-meentelijke beleid. Hij hekelt in dat verband het onbegrip voor de waarden van het object bij opdrachtgever en architect en het (wisselende) dogmatische standpunt van de Rijksdienst voor de monumentenzorg. ■

drs.ir. A. Dreimuller

Sterck en weldoortimmert: een kwart eeuw restaureren in Haarlem; P. Jongens, J. Uittenhout en L. Vroom; Uitgeverij De Vrieseborch, Haar-lem, 197 pagina's, ruim 350 illus-traties. Prijs: f 49,50.